

Vojen Ložek ve světle vzpomínek

Na svatou Annu, 26. července tomu bylo sto let, co se narodil všestranný terénní biolog RNDr. Vojen Ložek, DrSc. Jeho dlouhý a plodný život – dožil se ve zdraví 95 let – je vlastně i průřezem dějinami tohoto období z jiného úhlu pohledu (např. *Živa* 2015, 5: XCVII–XCIX; 2020, 5: CXIV). Vojen nebyl žádným disidentem, jak pravil sám, vydělal na obou totalitách, ale čistě v tom smyslu, že mohl studovat přírodu v lůně přírody, a tím tak trochu utéct od politické reality. Patrně jen málokterý přírodovědec prošel celé bývalé Československo od Aše až po Čop. Vždycky jsme si říkali, že jeho život by vydal na román, a tak jsme nakonec u příležitosti tohoto jubilea připravili publikaci, ze které zde uvádíme několik ukázek. Spoluautory textu jsou jeho kolegové a přátelé z řady univerzit, institucí ochrany přírody i Akademie věd, kde v Geologickém ústavu sám většinu života pracoval.

● Uprostřed války v r. 1944 přišla maturita. Protože byla část školy zabraná vojáky, vyřešili nedostatek místa tak, že Vojen Ložek

s kamarádem Otou Leiským psali maturitní písemku z češtiny v předsálí pisoáru. „Hlavně to nepište tak dlouhé, kdo to má číst!“ děl třídní učitel. Z němčiny odevzdávali seznam přečtených knih. Utrpení mladého Werthera nebyla úplně četba podle Vojenova gusta. „Mělo by se těm klukům dávat ke čtení něco, co je bude bavit, ale zároveň se z toho poučí! Já bych jim dal čist knihu Pohroma, ta je redigovaná historiky, a přitom to začíná rvačkou v krčmě U zabitého Avara.“ Není tedy divu, že Vojen odevzdal seznam literatury, nad kterým vstával třídnímu profesorovi vlasy hrůzou. Byla tam ale i jakási kniha o leteckých zkušenostech Hermanna Göringa. Asi díky tomu to prošlo, německý komisař byl spokojen. Z přírodopisu a zeměpisu maturoval Vojen v němčině. K slzám dojal profesora latiny, když u zkoušky z biologie jako příklad vzniku života citoval Ovidiovu stať z *Proměn*: „Zabij vybrané býky, ty zasypej do jámy v zemi, z té mršiny shnilé se včely vylíhnou, sběračky květů“. Jeden z jeho spolužáků vyšel z místnosti, kde odmaturoval se slovy „Pánové, to vám byla prdel!“ Pročež

1 Z květnového pražského povstání 1945 – mladí pánové zleva Otakar Leiský, Miloslav Hess a Vojen Ložek na barikádě. Foto F. Hess

2 Se studenty na exkurzi po Českém krasu, rok 2009. Foto L. Juříčková

3 Abbé Puissegur a Vojen Ložek, 70. léta. Foto z archivu Národního muzea

omdlel. Jiný spolužák se vyřítíl se slovy „Zase výborná!“ Jeho matka mu hodila řízek, na který se on vrhnul, zhltnul ho jako vlk a šel pokračovat v další maturitní zkoušce. Zdá se, že staré filmy jako *Škola základ života*, které nám dnes připadají opravdu hodně přitažené za vlasy, byly možná reálnější, než si dovedeme představit.

● Vojenova švagrová Lída se provdala do Francie, což mu umožnilo legálně tam za ní jezdit. Ložek byl ve Francii na delší dobu třikrát, v letech 1966, 1969 a 1973. Poprvé tam bydlel v ženském klášteře, kde se seznámil se svérázným kvartérním šnekařem abbé Puissegurem, který tam sloužil. Sídli na faře v Autroche. Měl tam jeskyni se splachovacím záchodem bez dveří, ve které sídlili netopýři, a mysl se v kamenném umyvadle z doby Karla Velikého. Po zabordeleném jídelním stole chodila ušlechtilá kočka Mignon, která se žádného jídla nedotkla a jedla až na vyzvání. Výjimkou byl sýr Fromage de Langres, který šíleně smrděl a při jeho naservírování Mignon propadla šílenství. Kolem stolu seděli abbé, Ložek a geolog a paleoklimatolog Jiří Kukla s nohama na stole jako desperáti a pili ředěné červené víno. K jídlu měli obvykle deset chodů. V noci nosila Mignon abbému plchy, on jim stříhal ocásky a věšel je nad stůl jako slaměnky. Na víkend je rodina zvala k řece, kde jedli a pili celý den. U abbého bydleli celý měsíc a každý večer tam byla jiná návštěva. Profesor Bonifae, předchůdce Puissegura, byl podle Ložkových slov ještě „starofrancouzský“ a pocházel z Provence. Večer jim zpíval potupné písně o svých třech konkurentech ve vědě – tři Bour-Bour.

● Konferencí a mezinárodních setkání, která probíhala v 60. letech, už bylo na Ložka nějak moc. Tohle nebyla ta část kariéry, která by ho zrovna oslovovala. Bylo mu

4 Vojen Ložek (uprostřed) na táboru ochránců přírody TOP 1981, Kokava-Hámar na Slovensku. Vlevo Mikuláš Huba z Geografického ústavu Slovenské akademie věd (později s Josefem Vavrouškem spoluzaložil Společnost pro trvale udržitelný život), vpravo Ján Darola z Krajské památkové péče a ochrany přírody v Banské Bystrici. Foto Z. Dragoun

pětačtyřicet a jediné, po čem toužil, bylo pobývat a bádát v lůně přírody. A tak se pro něj normalizace stává útekem do divočiny. Slováci ho zvali k terénním výzkumům: „Vojen, prijet, veď sa tu budeš mať dobre!“ A tak k úžasu svých kolegů vrátil vízum, které měl tehdy do Ameriky na kongres, a odjel na Slovensko. „No a dobře jsem se tam měl.“ Říkával, že Slovensko mu poskytlo „omlazovací kúru“. Proto v době normalizace Ložek odchází, jak sám říká,

do „vnitřní emigrace“. Trávil ji převážně na Slovensku na Táboroch Ochránců Přírody, takzvaných TOPech, ale i jinde v divočině. Po každém TOPu se pak na Slovensku ještě chvíli zdržel, takže tam býval každé léto minimálně měsíc. První TOP byl opravdu divoký, konal se na Malé Stožce. „Každý skaut by záviděl!“ Den před zahájením snědl medvěd všechny zásoby a sotva postavili stany a vyvěsili vlajku, kroužil nad nimi orel skalní. Zúčastnilo se ho asi 30 lidí.

Marcel Rejmánek

Kronid Ljubarskij (1934–1996) – ruský astrobiolog a disident

V létě 1964 jsem se zúčastnil zájezdu mladých ochránců přírody do SSSR, tehdejšího Sovětského svazu. Tou dobou jsem se vedle botaniky zajímal také o astrobiologii. A tak jsem se rozhodl, že při této příležitosti navštívím v Moskvě Kronida Ljubarského, jehož knížku *Očerki po astrobiologii* (Studie z astrobiologie) vydalo o dva roky dříve nakladatelství sovětské akademie věd. Moje matka, profesorka ruštiny, napsala dopis na ruském psacím stroji a Ljubarskij brzy vstřícně odepsal. Uvedl i své telefonní číslo a soukromou adresu. V Moskvě jsem ho pak v jeho bytě navštívil.

Přijal mě velice srdečně. Hovořili jsme o stavu astrobiologie ve světě, o možnostech detekce života na Marsu a o historii Sektora

astrobotaniky (Oddělení astrobotaniky) při astronomické observatoři v Alma-Atě, který po smrti astronoma Gavriila Andrianoviče Tichova zanikl. (V letech 1953–60 vydával Tichov ročenku *Trudy sektora astrobotaniky* – Práce oddělení astrobotaniky. Některé články z této ročenky vydala tehdy NASA v anglickém překladu. O Tichovově astrobotanice referoval u nás Josef Sadil v *Ríši hvězd* již v r. 1954.) Ljubarskij mi doporučil ruské odborné knihy a ruské překlady anglických knih, včetně tří dílů monografie o fotosyntéze od Eugena Rabinowitche. Za nejdůležitější knihu z poslední doby považoval *Life Beyond the Earth* od Valdemara Axela Firsoffa, která byla tou dobou ale dostupná jen v angličtině.

Dal mi separáty svých článků o stopách organických látek v meteoritech.

Působil velmi ušlechtilým a vzdělaným dojmem, nejen chováním, ale také kompletními díly Puškina a jiných ruských klasiků, které měl v knihovně za sebou. Můj návrh, že bych ho ještě navštívil na pracovišti v Akademii, rezolutně odmítl, že by to znamenalo zbytečné administrativní komplikace. Když se dověděl, že pojedou do Leningradu (dnes Petrohrad), doporučil mi navštívit přítele, cytologa-astrobiologa Lva Konstantinoviče Lozina-Lozinského, který se zabýval přežíváním prvoků v extrémních podmínkách. V Leningradě jsem ho potom vyhledal (ve své tehdejší naivitě jsem nechápal, proč dopis, který mi dal pro svého přítele v Praze, bylo třeba odeslat až v Československu). Kronidu Ljubarskému jsem pak ještě jednou v Moskvě telefonoval, děkoval mu a informoval ho o svých úspěších ve shánění doporučené literatury. Tehdy jsem neměl ani nejmenší tušení, kým všim Kronid Ljubarskij byl.

Na podzim téhož roku jsem začal studovat na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Velice brzy mi bylo jasné,